

Jacint Verdaguer

Canigó

Llegenda pirenaica del temps de la Reconquista

labutxaca

Jacint Verdaguer

Canigó

Llegenda pirenaica
del temps de la Reconquista

Introducció de Ricard Torrents

Proa

Barcelona

La primera edició de *Canigó* va aparèixer, amb data de 1886,
el desembre de 1885.

La present edició del text correspon a la del volum II
de *Totes les obres de Jacint Verdaguer (Poemes llargs. Teatre)*,
publicat per Proa el desembre del 2003.

Primera edició en aquest segell: maig del 2011
Primera edició amb aquesta presentació: novembre del 2025

© de la introducció: Ricard Torrents, 2003

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.,
labutxaca

Fotocomposició: Grup62
DIPÒSIT LEGAL: B. 17.991-2025
ISBN: 979-13-87802-22-6

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat
millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts
culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu
i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema
viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar
suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè
puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos)
si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.

Podeu contactar amb CEDRO a través del web
www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Queden expressament prohibits l'ús o la reproducció d'aquest llibre
o de qualsevol de les seves parts amb el propòsit d'entrenar o alimentar
sistemes o tecnologies d'intel·ligència artificial.

TAULA

<i>Introducció</i> , per Ricard Torrents	9
CANIGÓ.	17
Cant I. L'aplec	21
Cant II. Flordeneu.	32
Cant III. L'encís	43
Cant IV. Lo Pirineu	53
Cant V. Tallaferro	69
Cant VI. Nuviatge.	77
Cant VII. Desencantament	97
Cant VIII. La fossa del gegant.	118
Cant IX. L'enterro.	125
Cant X. Guisla	145
Cant XI. Oliba	157
Cant XII. La creu de Canigó	166
Epíleg. Los dos campanars	187
Notes.	193

CANT I

L'aplec

Amb son germà, lo comte de Cerdanya,
com àliga que a l'àliga acompanya,
davalla Tallaferro de Canigó un matí;
ve amb son fill de caçar en la boscúria,
5 quan al sentir-hi mística cantúria
se n'entra a l'ermitatge devot de Sant Martí.

Lo sant, des del cavall, vestit de malla,
encès d'amor, d'un colp d'espasa talla,
per abrigar a un pobre, son rivetat mantell;
10 Gentil, l'aligó tendre, sa armadura
contempla, i, amb coratge que no dura:
—Mon pare —diu—, voldria ser cavaller com ell.

No he feta amb vós contra Almansor la guerra?
M'ha vist l'espatala l'enemic? La terra
15 no reguí jo amb sang meva i amb sang de sarraïns?
Per què l'elm i l'escut que a tants donàreu,
a mi, a mi sol, fill vostre, me'l negàreu?
No infanten ja les mares guerrers i paladins?

—Fill, hereu de ma glòria i mon llinatge,
20 ta petició m'agrada i ton llenguatge;
demana si a ton oncle li plauen com a mi.
—És hora tanmateix —diu l'altre comte—,

puix no és ja cavaller, que en sia prompte;
que vetlle anit les armes, jo l'en faré al matí.—

25 Com dintre el rusc murmuriosa abella,
 Gentil a orar se queda en la capella,
acompanyat dels comtes, de patges i escuders;
 en la tarima de l'altar se postra
 contemplant al sant bisbe que s'hi mostra,
30 que fou abans de bisbe mirall de cavallers.

 La llum de l'alba al peu de l'ara el troba,
 com un colom vestit amb blanca roba,
regalant-se amb l'aroma de cristians consells,
 sanitosos consells que, abans de gaire,
35 com papallones volaran en l'aire;
 mes, ai!, son cor novici també volant amb ells.

 —Per Déu batalla —l'ermità li crida—,
 estima son honor més que ta vida,
com ploma ta arma escriga pertot la santa llei;
40 sies sempre capçal de la ignocència,
 si et dobla un vent, que sia el de clemència:
escut sies pel poble i espasa per ton rei.—

 Deixa després la blanca vestidura
 i li donen a peces l'armadura,
45 damunt lo camisol lo platejat perpunt,
 abriga amb lo capmall sa testa bella,
 son cos gallard i fort amb la rodella
que du les Quatre Barres i un sol ixent damunt.

Guifre, son oncle, els esperons li posa,
50 fent una creu en son genoll, que arrosa
amb una encesa llàgrima; l'espasa empunya après,
que a un raig de sol llueix damunt de l'ara,
i a Gentil per cenyir-la se prepara,
del puny a la creuera fent-li donar un bes.

55 Tres colps amb ella sobre el dors li dóna,
darrera injúria que el guerrer perdona,
mentres li diu l'asceta: —L'espasa és una creu;
batalla i venç com Jesucrist amb ella,
ama de cor aqueixa esposa bella,
60 que no l'arranquen vida ni mort del costat teu.—

L'ermita és com un ou atapeïda
de vells, donzelles i minyons que hi crida
de la sonora esquella lo tritllejar festiu;
apar que hi entren d'aquells cims i planes
65 amb lo jovent totes les flors boscanes,
sols per besar les plantes al sant que aquí els somriu.

Colliren a faldades les donzelles
pèsols d'olor, violes i roselles,
i, al veure dins lo temple lo cavaller Gentil,
70 entre ell i sant Martí les comparteixen,
i a ruixades al front les hi espargeixen,
com en lo front dels arbres fruiters lo mes d'abril.

Avui s'escau l'aplec a l'ermitatge:
endiumenjats hi van en romiatge
75 pagesos i artigaires, pastors i cavallers,

i a sant Martí quiscun un do demana,
un do que els concedeix de bona gana,
als camps bones anyades, infants a ses mullers.

80 Les nines i donzells no pregunten gaire,
que els tempta, umplint de melodies l'aire,
la verda cornamusa que s'infla sota un pi;
lo flobiol espignador refila
i al floret de donzelles que desfila
marcant va la cadència lo colp del tamborí.

85 Los passerells ne tenen gelosia
i trenen ses cançons amb l'harmonia;
la tórtora hi barreja son plor enyoradís;
piteja lo pinsà, canta l'alosa
i, eco del cel, lo rossinyol hi glosa
90 angèliques passades que ha après al paradís.

Hi barreja sa música o sa nota
de l'aigua el rajolí, la que degota
dels arbres a la prada, com perla en un mantell;
los tells que el bes de l'aire fa remoure
95 flors nevades i rosses deixen ploure,
que cullen a trenc d'alba les nines de Castell.

Prop d'aon se cabdella i descabdella
lo contrapàs, sota una arcada vella,
la Font del Comte raja del cor d'un bosc joliu,
100 los trèmols, albes i lladerns que abeura
ombra li fan d'un cortinatge d'heura
que atravessar no poden los raigs del sol d'estiu.

Los dos comtes s'asseuen en la molsa,
l·ligats pels sons i melodia dolça;
105 Gentil plantat a l'ombra se queda d'un auró,
mirant als qui la música destria
i encadena uns amb altres l'harmonia,
com lliga les idees ardenta inspiració.

Encaixen los fadrins amb les donzelles,
110 les parelles galants amb les parelles,
flors que l'amor enfila per fer-se'n un collar;
quan la viventa roda és acabada,
suau, majestuosa, acompassada,
a l'aire de la música comença de rodar.

115 Al centre de la roda harmoniosa
de les nines somriu la més hermosa,
coronat de violes de bosc son front seré.
Gentil prou la coneix, puix se somriuen,
com dues flors que al mateix arbre viuen
120 de la mateixa saba d'amor que les sosté.

Ple d'oracions son llavi que sospira,
l'ermità piadós a Gentil mira
des del portal del temple, rosats sos ulls en plor,
i, girant-se al sagrari de l'Altíssim:
125 —Salvau-lo —diu—, oh Pare amorosíssim!;
les filles de la terra vos robaran son cor.—

Lo flobiol que plora i que sanglota
de prompte puja a sa més alta nota;
com rusc al trenc de dia la dansa se remou,

130 s'enllesteixen los sons en ses escales,
 los peus dels sardanistes prenen ales
i al sol de l'alegria tota ànima es desclou.

 Aixís les hores en ses danses belles
 lo ritme van seguint de les estrelles
135 que en giravolta eterna rodegen la polar;
 mes canta el gall i dansen més alegres
 i, d'ombra alçant los cortinatges negres,
amb cants d'albada ajuden la terra a desvetllar.

 Al desencadenar-se la sardana,
140 com enfilall de perles que s'esgrana,
ne surt també Griselda, la rosa del ramell;
 amb gentilesa arranca de sa testa
 la corona de reina de la festa
i en mans corre a posar-la del cavaller novell.

145 Mes queda, a l'arribar-hi, entrebancada
 de Tallaferro amb la terrible ullada,
que sens paraules diu-li cruel: —Doncs, aon vas?—
 La corona li cau a l'oferir-la
 i, a l'abaixar-se el jove per collir-la,
150 amb veu de tro li crida son pare: —Doncs, què fas?

 Què té que veure amb tu aqueixa pastora?
 —Pare —respon—, és del meu cor senyora:
collint gerds i maduixes un dia l'encontrí;
 ullpresos un de l'altre, ens estimàrem;
155 la promesa d'amor amb què ens lligàrem,
só cavaller, si es trenca, no es trencarà per mi.

—Doncs de ton cor esborra aqueixa imatge
o et tornaré de cavaller a patge,
les armes arrancant-te que no sabràs honrar.—
160 Gentil resta esblaimat; apar un roure
que el llamp acaba de ferir, i ploure
veu a sos peus ses branques, son front descoronar.

Avergonyida, ella s'adossa a un arbre;
per estàtua prendria-la de marbre
165 qui no vegés ses llàgrimes rajar com una deu.
No ho veu la gent del ball ni se n'adona;
a qui dansa joiós, què se li'n dóna
de la margaridoia que aixafa sota el peu?

Far grandios que un promontori amaga,
170 darrere el Pirineu lo sol s'apaga,
i els ulls d'alguna estrella se veuen llambregar;
no tan brillants ni tan amunt com elles
s'obiren en lo bosc altres estrelles
i s'ou un cant de cèltica tonada ressonar.

Del bosc de Canigó són los fallaires¹
que dansen, fent coetejar pels aires
175 ses trenta enceses falles com trenta serps de foc;
en sardana fantàstica voltegen
i de mà en mà tirades espurnegen,
180 de bruixes i dimonis com estraferent un joc.

Les llums de set en set pugen i baixen,
cinyells de flama los montículs faixen
i es veu entre fumades lo bosc llampeguejar;

surten rius de guspies de tot caire,
 185 com si es vegessen entre terra i aire
 los llamps i los cometes en guerra sabrejar.

Dels fallaires al ball la gent s'atansa,
 les nines deixen la primera dansa,
 i un dels joglars,² al veure's tot sol amb los fadrins,
 190 llança, amb quimera mossegant-se el llavi,
 eixa cançó de verinós agravi,
 com un grapat de víbores i negres escorpins:

LO RAM SANTJOANENC

Lo dia de Sant Joan
 n'és dia de festa grossa;
 195 les nines del Pirineu
 posen un ram a la porta,
 d'ençà que una n'hi hagué
 d'ulls blavencs i cella rossa,
 tenia una estrella al front
 200 i a cada galta una rosa.
 Un fallaire li ha caigut
 a l'ull, malhaja la brossa!;
 n'apar un esparverot
 que fa l'aleta a una tórtora.
 205 Lo matí de Sant Joan
 la tortoreta se'n vola,
 se'n vola voreta el riu
 a cercar ventura bona.
 Un ramellet cull de flors,

210 millor ventura no troba,
floretes de Sant Joan,
de romaní i farigola,
i amb elles fent una creu
del mas la llinda en corona.
215 Quan arriba el seu galant
a la casa entrar no gosa;
ella li diu des de dins:
—Doncs, per què et quedes defora?
—Perquè em barres lo portal
220 amb les flors d'aqueixa toia.
—Una ramellet te fa por?
—Me fa por d'aspi sa forma.
—No és d'aspi, no, que és de creu;
si et fa por no ets cosa bona.
225 —Doncs só el maligne esperit
que les ànimes se'n porta.
Si no fos lo ramellet
la teva fóra ma esposa;
avui jauríem plegats
230 en mon jaç de foc i sofre.—
D'ençà que això succeí,
ribera amunt del Garona,
lo matí de Sant Joan,
des del Cantàbric a Roses,
235 les nines del Pirineu
posen un ram a la porta.

Ha escoltat lo romanç un vell fallaire,
i, rebatent irat la falla enlaire,
de trasantó sortint-li, s'acara amb lo joglar;

240 d'un colp de puny sa cornamusa aixafa,
lo rústic trobador amb ell s'agafa
i de bastons d'alzina s'aixeca un alzinar.

Entre els minyons del pla i los de la serra
va a rompre, valga'ns Déu!, lo crit de guerra,
245 quan altre crit més aspre los agermana a tots:
—Los moros són a la ciutat d'Helena;³
ja sos eixams negregen en l'arena
i encara a glops ne trauen catorze galiots.

—Anem a arrabassar-los —Guifre exclama,
250 aixecant-se vermell com una flama,
al temps que Tallaferro, muntat ja en son cavall,
diu: —Jo a copsar-los vaig sobre Portvendres;
llançau-me'ls aviat com anyells tendres
del Tec amb les onades a rodolons i avall.

255 —Jo vinc amb vós —lo bell Gentil li crida,
donant a son corser tota la brida.
Lo comte Tallaferro: —No vingues —li respon—;
a qui et creava cavaller suara
serveix-lo un any o dos o més encara:
260 fill meu, que no li faces mai abaixar lo front.—

Diu, i ja romp com àliga los aires;
tan sols per fer-li llum, alguns fallaires
se'n du per companyia, los més lleugers i forts.
Gentil amb Guifre a Cornellà davalla,
265 lo rebull somiant de la batalla,
lo bracejar dels vius i el cabussar dels morts.

Pels camins de Capcir i de Cerdanya
ja volen missatgers a la campanya,
cridant a vells i joves, peons i cavallers,
270 per sortir de Conflent en so de guerra,
a l'hora en què somriu l'alba a la terra,
a l'hora en què a fer feina se'n van los llenyaters.